
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ В СФЕРІ ФІНАНСІВ

УДК 336.2

Наталія Вікторівна ГАВРИЛЕНКО

кандидат економічних наук,
старший викладач,
кафедра обліку і економічного аналізу,
Первомайський політехнічний інститут
вул. Одеська 107, 55200, Миколаївська область, місто Первомайськ, Україна
E-mail: gavrilenko_1@mail.ru
Телефон: +380669568271

Наталія Юріївна БУГА

кандидат економічних наук, доцент,
кафедра економіки та організації виробництва
Первомайський політехнічний інститут
вул. Одеська 107, 55200, Миколаївська область, місто Первомайськ, Україна
E-mail: biznesn@mail.ru
Телефон: +380951507918

Віктор Миколайович ЧЕРЕШНЯ

викладач,
кафедра обліку і економічного аналізу,
Первомайський політехнічний інститут
вул. Одеська 107, 55200, Миколаївська область, місто Первомайськ, Україна

ОЦІНЮВАННЯ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В МЕЖАХ «ПОДАТКОВОГО КОРИДОРУ»

Гавриленко, Н. В. Оцінювання податкового навантаження підприємств малого бізнесу в межах «податкового коридору» [Текст] / Наталія Вікторівна Гавриленко, Наталія Юріївна Буга, Віктор Миколайович Черешня // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. – Том 14. – №1. – С. 200-206. – ISSN 1993-0259.

Анотація

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти поняття «податкова оптимізація» як комплексу заходів, що припускають дотримання балансу допустимого рівня податкового навантаження і утримання податкових ризиків у граничних межах, спрямованих на раціоналізацію податків. Запропоновано авторський підхід до оцінювання податкового навантаження, який надає можливість отримати більш повне уявлення про абсолютний та відносний рівень показника податкового навантаження на суб'єктів господарювання. Метою зазначеної методики є регулювання оподаткування таким чином, щоб у ході реалізації процедур податкового планування, контролю і регулювання значення показника податкового навантаження знаходилося в межах «податкового коридору». Виявлено, що ефективним засобом збільшення прибутковості є не механічне скорочення податків, а побудова ефективної системи управління підприємством і прийняття таких фінансових рішень, які дозволять зробити оптимальною всю структуру бізнесу.

Ключові слова: малий бізнес; податкове навантаження; методичний підхід; податковий коридор.

Наталья Викторовна ГАВРИЛЕНКО

Наталья Юрьевна БУГА

Виктор Николаевич ЧЕРЕШНЯ

**ОЦЕНКА НАЛОГОВОЙ НАГРУЗКИ
ПРЕДПРИЯТИЙ МАЛОГО БИЗНЕСА В ПРЕДЕЛАХ
«НАЛОГОВОГО КОРИДОРА»**

Аннотация

В статье исследованы теоретические и практические аспекты понятия «налоговая оптимизация» как комплекса мероприятий, предполагающих соблюдение баланса допустимого уровня налоговой нагрузки и содержание налоговых рисков в предельных границах, направленных на рационализацию налогов. Представлен авторский подход к оценке налоговой нагрузки, который позволяет получить более полное представление об абсолютном и относительном уровне показателя налоговой нагрузки на субъектов хозяйствования. Целью указанной методики является регулирование налогообложения таким образом, чтобы в ходе реализации процедур налогового планирования, контроля и регулирования значение показателя налоговой нагрузки находилось в пределах «налогового коридора». Выявлено, что эффективным средством увеличения доходности является не механическое сокращение налогов, а построение эффективной системы управления предприятием и принятия таких финансовых решений, которые позволят сделать оптимальной всю структуру бизнеса.

Ключевые слова: малый бизнес; налоговая нагрузка; методический подход; налоговый коридор.

Natalia Viktorivna GAVRYLENKO

PhD in Economics,

Senior Lecturer of the Department of Accounting and Economic Analysis,

Pervomaisk Polytechnical University

Odeska str., 107, Mykolaiv region, Pervomaisk, 55200, Ukraine

E-mail: gavrilenko_1@mail.ru

Phone: +380669568271

Natalia Yuriivna BUGA

PhD in Economics, Associate Professor,

Department of Economics and Manufacturing

Pervomaisk Polytechnical University

Odeska str., 107, Mykolaiv region, Pervomaisk, 55200, Ukraine

E-mail: bisnesn@mail.ru

Phone: +380951507918

Viktor Mykolayovych CHERESHNIA

Lecturer,

Department of Accounting and Economic Analysis,

Pervomaisk Polytechnical University

Odeska str., 107, Mykolaiv region, Pervomaisk, 55200, Ukraine

**ASSESSMENT OF TAX BURDEN OF SMALL BUSINESSES WITHIN
"TAX CORRIDOR"**

Abstract

In this paper there have been considered the theoretical and practical aspects of the concept «tax optimization» as a set of activities that involve balancing the permissible level of tax burden and tax risks in keeping within the limit to rationalize taxes. The authors propose their own approach to the assessment of the tax burden, which allows to get a better idea of absolute and relative level of the indicator of the tax burden on businesses. The objective of this technique is to regulate taxation so that during the implementation procedures of tax planning, control and regulation of the indicator of the tax burden could be within the "tax band ". It has been revealed that an effective means of increasing profitability is not a mechanical reduction of taxes, but construction of effective enterprise management system and the adoption of the financial decisions that will make the entire structure of optimal business.

JEL classification: H25

Розвиток та ефективне функціонування комерційних структур та підприємств малого бізнесу вимагає досконалого управління податками, особливо в умовах невизначеності зовнішнього середовища і високих ризиків господарської діяльності, що притаманне сучасній українській економіці. Входження до світового ринку, глобалізація економіки, труднощі та суперечності, якими супроводжується посткризове відновлення економіки України, вказують на існування проблем, пов'язаних з оптимізацією податкового навантаження суб'єктів господарювання та удосконаленням системи адміністрування податків, що сприятиме збільшенню обсягів власних коштів підприємств, покращенню інвестиційної привабливості країни.

Заходи з реформування податкової системи України, спрямовані на скорочення кількості податків і зборів та оптимізацію оподатковуваних баз і ставок, актуалізують питання обчислення показника податкового навантаження, який визначає ефективність податкового планування підприємства. Значущість податкового планування обумовлена тим, що з оподаткуванням пов'язані всі сфери фінансової діяльності підприємства, а також суттєвими величинами податкових платежів у загальній сумі його витрат, високим рівнем податкового навантаження, важкістю податкового тягаря підприємств.

Актуальність дослідження податкового планування обумовлена тим, що підприємства, які здійснюють підприємницьку діяльність, прагнуть використати будь-які легальні можливості для зменшення податкових зобов'язань. На відміну від зарубіжного податкового законодавства, поняття «легальний метод зниження податкового навантаження» вітчизняним законодавством не визначене. Наслідком цього є обмежене застосування українськими підприємствами законних методів податкової оптимізації, оскільки в більшості випадків проведення цих заходів трактується податковими органами як навмисне ухилення від сплати податків. Таким чином, актуальною є розробка методики оцінювання податкового навантаження підприємств малого бізнесу в межах «податкового коридору», що дозволить проводити більш повний аналіз податкового навантаження підприємства.

Різноманітні аспекти оптимізації оподаткування з точки зору підприємства висвітлені у працях Ю. Б. Іванова [1], Л. О. Кизилової [2], К. А. Кірової [3], Я. В. Литвиненко [4], Н. М. Левченко [5], В. І. Ляшенко [6], В. Г. Панскова [7] тощо. Проте не повною мірою науковцями досліджено можливості досягнення оптимальної рівноваги між сумами

сплачених податків і загальним фінансовим станом підприємства, використовуючи найбільш законні способи оптимізації податків. До складу невіршених проблем, пов'язаних з визначенням податкового навантаження на мікрорівні, можна зарахувати відсутність комплексного підходу в дослідженні обумовленої проблеми на рівні малого та середнього бізнесу.

Мета статті – відобразити авторський підхід до оцінювання податкового навантаження, який, на відміну від наявних, надає можливість отримати більш повне уявлення про абсолютний та відносний рівень показника податкового навантаження на суб'єктів господарювання.

В Україні у наш час рівень розвитку малого і середнього бізнесу явно не відповідає ні сучасним потребам економіки країни, ні тим більше вимогам глобалізації світового господарства. Мале підприємництво відіграє значну роль у вирішенні низки соціально-економічних проблем, негативний вплив яких особливо гостро відчувається саме на регіональному рівні. Аналіз чисельності малих підприємств на Україні показав, що станом на 01.01.2012 року загальна кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України становить 360 одиниць, що на 22,41 % менше, ніж за звітний період минулого року [8]. Зазначений показник зменшився порівняно з аналогічним показником звітнього періоду минулого року у зв'язку із зменшенням кількості фізичних осіб-підприємців з 394 одиниць до 290 одиниць у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення України. Показник кількості малих підприємств протягом 2010 – 2012 років майже залишався незмінним – 70 одиниць у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення України. При цьому у 2009 році цей показник становив 82 одиниці.

У регіональному розподілі для середніх підприємств загальний показник кількості суб'єктів підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України поспіль 2010 – 2012 років утримується на рівні 4. Показник кількості суб'єктів підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення України для середніх підприємств ще не досяг рівня 2009 року (5 одиниць) [9]. Отже, тенденція зниження кількості малих і середніх підприємств спостерігається по всіх регіонах України.

Фінансовий стан суб'єктів малого та середнього бізнесу: рентабельність, платоспроможність, забезпеченість власними ресурсами – не відповідає встановленим нормативам, тому одним із способів отримання ними додаткових фінансових ресурсів є податкове планування. Важливу роль у стимулюванні розвитку малого та

середнього бізнесу відіграють заходи податкового порядку.

В економічній літературі, як правило, прийнято розмежовувати поняття «оптимізація» і «мінімізація оподаткування», а також на рівні судової практики застосовується поняття «податкова вигода». У податковому законодавстві окремих країн для оцінювання сумлінності дій платника податку та інших осіб, які беруть участь у податкових відносинах, широко вживається поняття «зловживання правом».

На нашу думку, «податкова оптимізація» – це розробка комплексу заходів, які передбачають дотримання балансу припустимого рівня податкового навантаження і утримання податкових ризиків у граничних межах, спрямованих у площині чинного законодавства на раціоналізацію податків, які сплачуються, та зниження податкових ризиків. Відповідно, податкове планування повинне здійснюватись з точки зору оптимізації оподаткування суб'єкта господарської діяльності. Податкове планування є особливим видом фінансового, яке відбувається за принципами і методами податкової оптимізації і здійснюється з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання, збільшення власних фінансових ресурсів і підвищення фінансової стійкості організації.

Не кожна держава має злагоджену податкову політику і дієвий механізм її реалізації. Одним із показників, що дозволяє оцінити ефективність реалізації податкової політики на макrorівні, є показник податкового навантаження як частки податків у вартості ВВП. Існування різноманітних методик розрахунку податкового навантаження на мікрорівні свідчить про пошук вченими такого показника податкового навантаження, який був би універсальним, дозволив порівнювати рівень оподаткування в різних сферах економіки. Однак основними проблемами при цьому є постійні зміни в податковому законодавстві та підходи до методу визначення податкового навантаження, які суттєво відрізняються.

У зв'язку з цим, розрахунок показника податкового навантаження на мікрорівні повинен відбуватися в межах комплексної методики податкового аналізу. Причому методика розрахунку самого показника повинна давати якомога повніше уявлення про абсолютне і відносне податкове навантаження на суб'єкт господарювання. Тому розрахунок показника податкового навантаження не повинен здійснюватись лише на базі однієї формули, і найбільш повно заданим вимогам, на нашу думку, відповідає методика комплексного аналізу податкового навантаження, запропонована Г. В. Девлікамовою [10], яка була врахована при

розробці власної методики оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання, яка призначена для застосування суб'єктами малого та середнього бізнесу різноманітних організаційно-правових форм і галузевої належності. Оскільки саме малі та середні суб'єкти бізнесу відчують найбільший тягар з точки зору податкового навантаження, то застосування методики оптимізації оподаткування дозволить власнику або менеджеру господарюючого суб'єкта ухвалювати своєчасні управлінські рішення у сфері обліку, аналізу, планування, контролю і регулювання системи оподаткування суб'єкта.

Графічно методика оптимізації оподаткування суб'єкта бізнесу може бути репрезентована наступним чином (рис. 1).

Метою методики оптимізації оподаткування суб'єкта бізнесу є регулювання оподаткування таким чином, щоб у ході реалізації процедур податкового планування, контролю і регулювання значення показника податкового навантаження знаходилося в межах «податкового коридору», під яким розуміємо побудову цільової функції оптимізації оподаткування суб'єкта бізнесу.

Нижня межа податкового коридору – це мінімально допустиме значення показника податкового навантаження, при якому підприємство не потрапляє в групу підприємств з максимальними податковими ризиками та діяльність залишається економічно доцільною. Нижня межа податкового коридору визначається за формулою (1):

$$PK_1 = \frac{ПДВ + \frac{ЧП \times K_{np}}{1 - K_{np}} + ФЗП \times K_{есв} + П_{майно}}{V},$$

за умовою $PK_1 \geq \overline{ПН}_1$, (1)

де PK_1 – оптимальна нижня межа податкового коридору;

$\overline{ПН}_1$ – середньогалузеве податкове навантаження;

$ПДВ$ – сума податку на додану вартість;

$ЧП$ – чистий прибуток;

K_{np} – коефіцієнт податку на прибуток;

$ФЗП$ – фонд заробітної плати;

$K_{есв}$ – коефіцієнт єдиного соціального внеску;

$П_{майно}$ – сума податків на майно (податок на землю, податок на нерухомість, збір за першу реєстрацію транспортних засобів);

$ВР$ – виручка від реалізації

Коефіцієнт єдиного соціального внеску встановлюється для кожного суб'єкта господарювання залежно від класу професійного ризику.

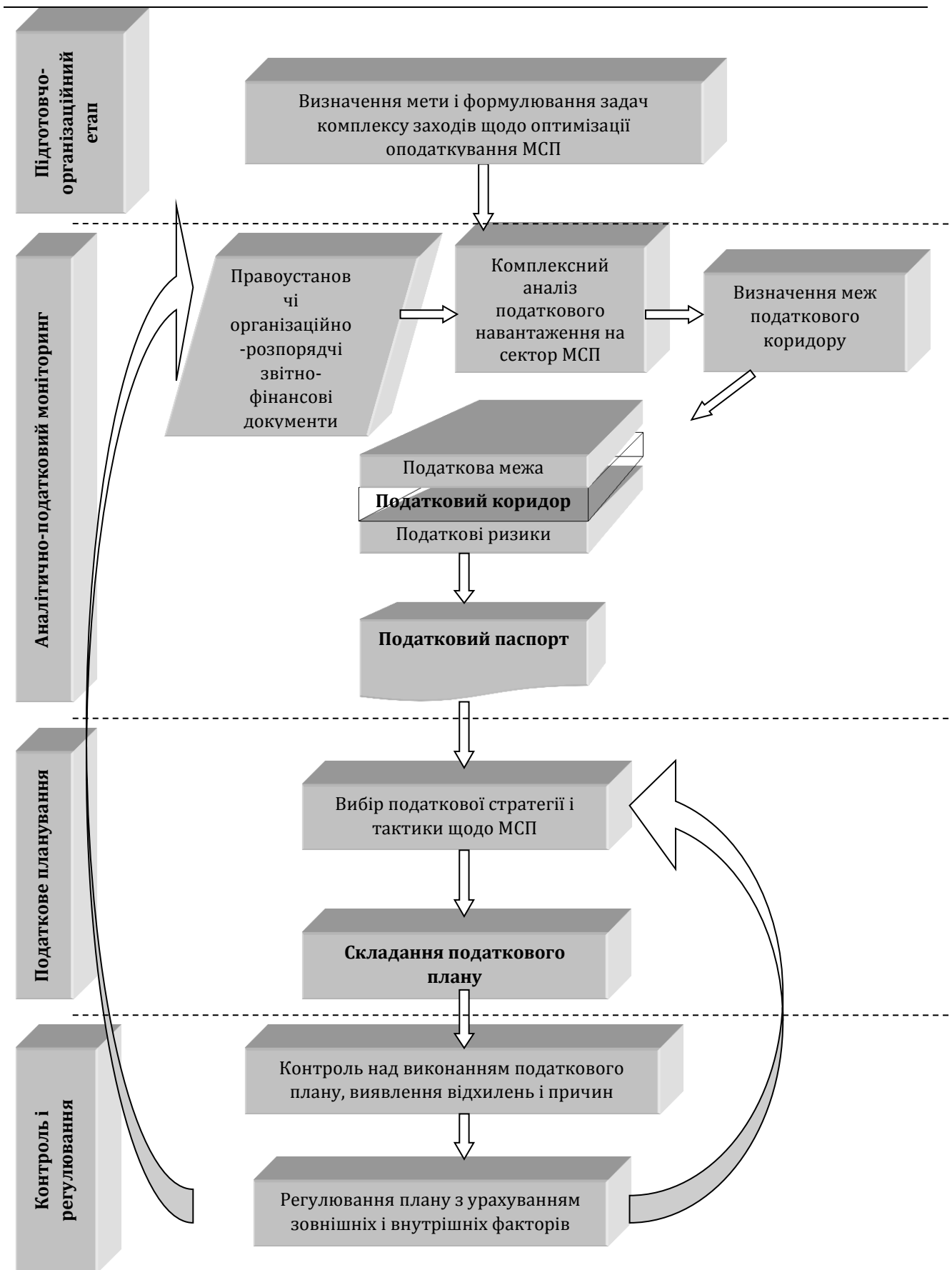

Рис. 1. Методика оптимізації оподаткування суб'єкта бізнесу

Верхня межа податкового коридору – це таке значення показника податкового навантаження, при якому рентабельність діяльності підприємства зрівняна з приростом податкового навантаження, тобто підприємство зберігає стабільний фінансовий стан і володіє достатніми ресурсами для подальшого розвитку. Верхня межа податкового коридору розраховується за формулою:

$$I_2 = K_{I_1} \bar{p}, \quad (2)$$

де I_2 – оптимальна верхня межа податкового коридору;

K_{I_1} - коефіцієнт граничних податкових виплат;

$\bar{p}$ - середньогалузева рентабельність діяльності підприємства.

Проведення податкової оптимізації повинне враховувати критерії, які можна умовно поділити на якісні і кількісні.

Якісна (структурна) оптимізація пов'язана з обранням оптимальної схеми або схем податкової

оптимізації залежно від специфіки діяльності організації.

Кількісним критерієм оптимізації є максимізація чистого прибутку за умовою обмежень на верхню межу податкового коридору. Кількісна оптимізація повинна проводитись з тією умовою, що отримана підприємством у ході здійснення заходів по якійній (структурній) оптимізації податкова вигода не спровокує появу максимальних податкових ризиків і дозволить зберегти підприємству стабільний фінансовий стан і достатні ресурси для подальшого успішного розвитку.

Таким чином, дослідження теоретичних засад податкового планування і його ролі в оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання показало, що ефективним засобом збільшення прибутковості є не механічне скорочення податків, а побудова ефективної системи управління підприємством і прийняття таких фінансових рішень, які дозволять зробити оптимальною (в тому числі і за податками) всю структуру бізнесу.

Список літератури

1. Іванов, Ю. Б. Податкова система [Текст]: підручник / Ю. Б. Іванов, А. І. Крисоватий, О. М. Десятнюк. – К. : "АТІКА", 2006. – 920 с.
2. Кизилова, Л. О. Особливості визначення податкового навантаження підприємств [Текст] / Л. О. Кизилова, М. І. Стецишин // Научно-технический сборник. – 2008. – №83. – С. 216 – 221.
3. Кирова, Е. А. Методология определения налоговой нагрузки на хозяйствующие субъекты [Текст] / Е. А. Кирова // Финансы. – 1998. – №9. – С. 30 – 32.
4. Литвиненко, Я. В. Податкова політика: [навч. посіб.] / Я. В. Литвиненко. – К. : МАУП, 2003. – 224 с.
5. Левченко, Н. М. Систематизація методик оцінки податкового навантаження на суб'єктів господарювання [Текст] / Н. М. Левченко // Сталий розвиток економіки. – 2011. – №6. – С. 270-275.
6. Ляшенко, В. І. Вплив Податкового кодексу України на розвиток малого підприємництва: експертні оцінки на етапах обговорення, прийняття та внесення змін [Текст] / В. І. Ляшенко, А. А. Просуленко // Вісник економічної науки. – 2011. – №2. – 175 с.
7. Пансков В. Г. Податки і оподаткування в Російській Федерації [Текст] / В. Г. Пансков. – М. : Книжковий світ, 2000. – 245 с.
8. Аналітичний звіт про стан і перспективи розвитку малого та середнього підприємництва в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.dkrp.gov.ua/info/1220>.
9. Статистична довідка, надана Державною податковою адміністрацією України у відповідь на депутатське звернення народного депутата України Святослава Олійника [Електронний ресурс] / Інформаційне агентство УНІАН. – Режим доступу до матеріалів: <http://www.unian.ua/news/431580-oliyunik-u-i-kvartali-pripinili-robotu-mauje-57-tis-privatnih-pidpriemstv.html>.
10. Девликамова Г. В. Налоговый анализ как составная часть анализа хозяйственной деятельности предприятия [Текст] / Г. В. Девликамова // Финансы. – 2001. – № 8. – С. 56-62.

References

1. Ivanov, Y. B., Krysovaty, A. I., Desyatnyuk, O. M. (2006). Tax System. Kyiv: Atika.
2. Kyzylova, L. O., Stetsyshyn, M. I. (2008). Features determine the tax burden of enterprises. Collection of Scientific and Technical, 83, 216-221.
3. Kirov, E. A. (1998). Methodology for determining the tax burden on businesses. Finance, 9, 30-32.
4. Litvinenko, Y. (2003). Tax policy. Kyiv: AIDP.
5. Levchenko, N. M. (2011). Systematics methodologies to assess the tax burden on businesses. Sustainable economic development, 6, 270-275.
6. Ljashenko, V., Prosulenko, A. A. (2011). Impact of the Tax Code of Ukraine on the development of small business : peer ratings in discussions, adoption and amendment. Journal of economics, 2, 175.

-
7. Panskov, V. G. (2000). *Taxes and Taxation in the Russian Federation*. Moscow: Book World.
  8. *Analytical report on the status and prospects of development of small and medium enterprises in Ukraine (2012)*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.dkrp.gov.ua/info/1220>.
  9. *Statistical Information provided by the State Tax Administration of Ukraine in response to an appeal deputy of Ukraine Sviatoslav Oleinik (n.d.)*. Retrieved September 15, 2013, from : <http://www.unian.ua/news/431580-oliynik-u-i-kvartali-pripinili-robotu-mayje-57-tis-privatnih-pidpriemtsiv.html>.
  10. Devlikamova, G. V. (2001). *Tax analysis as part of the analysis of economic activity of the enterprise*. *Finance*, 8, 56-62.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2013 р.